

Diamantjuwelen uit Rubens' tijd.

Bron : Provinciaal Diamantmuseum Antwerpen – Jan Walgrave; internet

Reeds in de 15de eeuw gebeurde dat diamant werd gebruikt voor de opluistering van een juweel. Daarvan getuigen niet alleen de weinige voorbeelden die ervan bewaard zijn; verschillende archiefteksten te Brugge, te Antwerpen en op andere plaatsen in Europa – Parijs, Nürenberg, Venetië – wijzen op het bestaan van diamantslijpers in deze centra, zodat er duidelijk een vraag was naar geslepen diamant, wat dit dan ook mocht betekenen. In de loop van de 16de eeuw heeft Antwerpen de verwerking van ruw tot geslepen diamant tot zich aangetrokken en was het reeds één der grootste diamanthandelscentra van Europa.

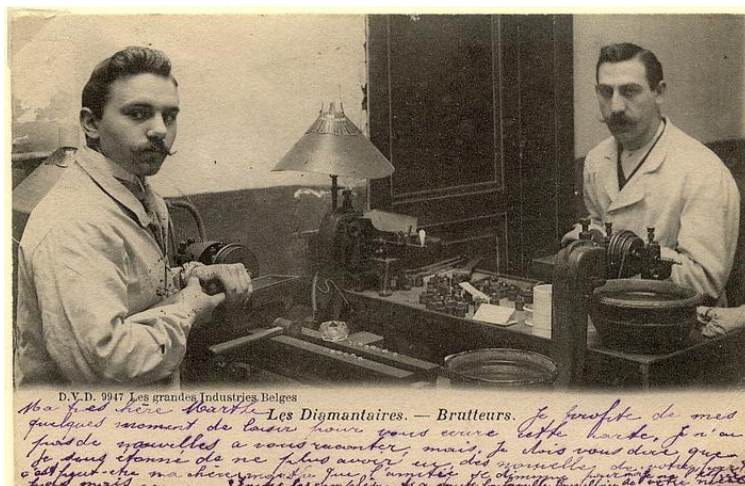

Rubenshuis

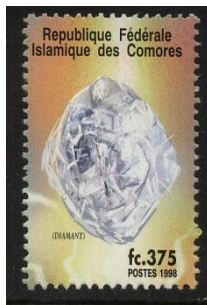
Belfort Brugge

De lovende uitlating van Ludovico Guiddiardini in 1567 is bekend : hij heeft nergens op zijn vele reizen zoveel slijpers en een zo voorspoedige handel gezien dan in de Scheldestad. Op een gegeven ogenblik – in 1577 – voelen de diamantslijpers, die in dienst van de handelaars werkten, zich zo sterk dat zij een natie – of gilde – willen oprichten om hun beroep te beschermen en om zich tegen uitbuiting van de kooplui te kunnen verdedigen. Pas in 1582 wordt deze Natie werkelijkheid; de Antwerpse stadsarchieven leveren voor de hierna komende decennia stof tot een levendig verhaal, dat de bloei van de diamantnijverheid in de stad duidelijk illustreert.

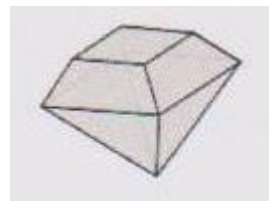

Diamantsnijders

De bijdrage van Antwerpen tot de creatie van diamantjuwelen is dus in de eerste plaats beperkt tot het leveren van diamant. Zeker waren er in die tijd ook heel veel juweliers in onze streken, doch andere steden zoals Parijs en Londen, Augsburg, het gehele Zuid-Duitse gebied en Italië waren op dit gebied belangrijker, zodat de bewaard gebleven juwelen doorgaans ook uit voornoemde centra stammen. In de juwelen uit Rubens' tijd komen in hoofdzaak drie slijpvormen voor. De puntdiamant is niets meer dan de oorspronkelijke octaëdervorm die even wordt bijgeslepen om hem meer schittering te geven. De dikke tafelsteen is een octaëder waarvan de bovenzijde tot ongeveer in de helft is weggewerkt. De puntdiamanten waren immers scherp : men kon er zich aan kwetsen en zijn kleren scheuren.... De facetsteen, waarover in de meesterproeven eind 16de eeuw sprake was, waren grote schilfers en afgekloven octaëderpunten, waarop men facetten sleep. De facetsteen wordt soms verkeerdelijk als roos beschouwd : de ronde, bolle roosslijpvormen zijn in de juwelen hier vóór het midden van de 17de eeuw te zien; pas in die periode behelst de meesterproef ondermeer het slijpen van een 'moderoos'.

Octaëder

puntslijpsel

In de 16de eeuw komt door de aanvoer van edele metalen en edelstenen, en door de opbloei van de internationale handel welke een nieuw begrip opdagen : het grootkapitaal. Er ontstaat een topklasse van land- en geldadel, die ontzettend rijk is en die in praalzucht met de vorstelijke hoven wedijveren. In de tweede helft van de 16de eeuw komt aldus de juweelkunst tot een nooit geziene bloei, temeer daar de geest van het maniërisme deze ontwikkeling in de hand werkte. De juwelen worden gemaakt uit goud en polychroom smeltwerk of email tot kleine wonderen herschapen. Langzaam worden de gebezigde edelstenen – robijn, smaragd, diamant – in de opbouw van het juweel geïntegreerd, in plaats van op de meeste geschikte plaatsen te worden ingezet. De Spaanse hofmode was toonaangevend; brokaat en juwelen waren een absolute noodzaak. Die vond men dan ook van kop tot teen : hoedenspelden of broches, hoedenkettingen, haarspelden, oorhangers, hals-, borst- en heupkettingen, borsthangers, soms van godsdienstige inspiratie als kruisen, madonna's; armbanden en ringen; gordels en gespen, tot op de schoenen toe.

Borstornament, geëmailleerde goud, bezet met 208 tafel gesneden en driehoekige punt geslepen diamanten, ca. 1620-1630.

Borstjuweel uit 1620

Borstjuweel aan ketting

Men naaide courant juwelen op de klederen, wat trouwens soms dispuut oplevert tussen de Antwerpse Diamantsnijdersnatie en de gilde der oude klerenkopers. Het Deens koningshuis bezit nu nog paardentuig en pistolen uit die tijd, opgetooid met email en edelstenen; er zijn hondenhalsbanden bewaard, afgewerkt met robijn en diamant!

Meer en meer wordt trouwens diamant gebruikt. Zodanig dat de barokjuwelen vooral vanaf ca. 1620 een eerste grote bloeitijd van het diamant hebben waar gemaakt. Rond die tijd wordt het juweel doorgaans minder kleurrijk, want het polychroom email wordt dan vooral op uurwerken, snuifdozen en andere snuisterijen toegepast. Thans worden de uitnemende designers, die tegelijk juweliers waren, pronkstukken uitgetekend, bestaande uit gedreven goud en diamant. De ontwerpen van Peter Symony, gepubliceerd in 1621, en van Balthasar Lemercier in 1626,

Ontwerp van Lemercier

zijn hiervoor kenmerkend. De figuratieve stijl van nauwkeurig uitgewerkte figuurtjes en dieren, omgeven door de klassieke renaissance ornamentmotieven, wordt verlaten voor een half abstracte, half florale compositie, die men in Duitsland 'Schotenwerk' – letterlijk peulwerk – heeft genoemd, waarschijnlijk omwille van de vele smalle, uitgerekte halve manen – precies bonen – die er in voorkomen. Versobering dreigde niettemin toch : de edicten van Lodewijk XIII die de Franse adel verbood het mooie Franse geld aan loutere luxe te verspillen, heeft de juwelenpracht in het land wel doen teruglopen. Even geraakt de Antwerpse diamantnijverheid in paniek, toen in 1618 de Franse koning de invoer van geslepen goed uit Antwerpen verbood. Dank zij druk diplomatiek overleg werd het verbod snel opgegeven.

Op het Franse kostuum dat vanaf ca. 1625-30 Europese mode wordt, ziet men doorgaans een opsmuk met enkele frappant diamantjuwelen en/of parels. Deze kostbaarheden worden niet meer over het gehele gewaad uitgespreid, doch beperken zich tot duidelijke accenten. Rond het midden van de 17de eeuw zal de roosslijpvorm het juweel veroveren, zij leidt een ongehoorde opbloei in van het diamantjuweel inde 18de eeuw, die reeds door de evolutie ervan in Rubens' tijd werd voorbereid.

Antwerpse roos